

Kitap İncelemesi

Sinemacının Gözü

Hayri Tunç BARUT*

ORCID NO: 0009-0004-3031-0357

*Sanatta Yeterlilik Programı Öğrencisi, tuncbarut.tb@gmail.com, Marmara Üniversitesi.

Mercado, G. (2010). *Sinemacının Gözü: Sinemada Kompozisyon Kurallarını Kullanmayı (ve Yıkmayı) Öğrenmek*. (Selçuk Taylaner, Çev.). Hil Yayınları.

Gustavo Mercado'nun 2010 yılında yayımlanan *Sinemacının Gözü: Sinemada Kompozisyon Kurallarını Kullanmayı (ve Yıkmayı) Öğrenmek* adlı çalışması, sinema ve çekim teknikleri üzerine hem teorik açıdan besleyici hem de pratik açıdan yol gösterici nitelikte özgün bir eserdir. Sinema sanatının yalnızca endüstriyel bir üretim alanı olmadığını, aynı zamanda derinlemesine düşünsel, görsel ve duygusal bir dil olduğunu ortaya koyan bu kitap, görüntüyle anlatı arasındaki ilişkiye dair detaylı bir inceleme sunar. Kitap, özellikle görüntü kompozisyonuna, plan ölçeklerine, kadraj tercihlerine, görsel anlatının estetik ve psikolojik boyutlarına odaklanmakta; sinemada görsel düşünmenin nasıl işlediğini,

201

MUJAD / Cilt:16 Sayı:1 / Haziran 2025

Barut, H. T. / *Sinemacının Gözü* / ss. 201-206 /

DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sanat.61>

ne tür kararlarla biçimlendiğini ve izleyici üzerindeki etkilerini örnekler üzerinden açıklamaktadır. Mercado, kitap boyunca görsel anlatının yalnızca bir biçim meselesi olmadığını, aynı zamanda içerik üretiminin de temel yapı taşlarından biri olduğunu vurgular. Ona göre, bir sinema eseri yalnızca ne anlattığıyla değil, nasıl anlattığıyla da değerlendirilmelidir.

Sinemacının Gözü, giriş bölümünden itibaren sinema tarihinde iz bırakan filmlerden örneklerle sinematografik çözümler gerçekleştirmektedir. Kitapta yer alan çözümler, yalnızca ana akım sinema ile sınırlı kalmayıp, bağımsız sinemadan da örnekler içerir. Böylelikle eser, yalnızca geleneksel anlatı yapılarıyla ilgilenen okurlar için değil, aynı zamanda alternatif yaklaşımlara ilgi duyan okurlar için de zengin bir içerik sunar. Mercado; çerçeve içinde yaratılan kompozisyonların, seyircinin duygusal ve bilişsel süreçlerini doğrudan etkilediğini ileri sürer. Görsel anlatının gücünün yalnızca güzel görünen bir görüntü yaratmakla sınırlı olmadığını öne sürerek; izleyicinin algısını yönlendirmek, karakterle özdeşleşmesini sağlamak, anlatının ritmini biçimlendirmek ve hikâyenin alt metnini görünür kılmak için görsel dilin nasıl kullanılacağı üzerine yoğunlaşır. Jason Reitman'ın (2009) *Akl/Havada* filminden yapılan bir sahne çözümlemesi bu bağlamda dikkat çekicidir. Natalie karakterinin yalnızlığını ve psikolojik gerilimini yansıtan sahnede kullanılan kamera açısı, çerçevenin kompozisyonu ve karakterin konumlandırılması gibi unsurlar, yalnızca estetik değil, aynı zamanda anlatisal tercihler olarak yorumlanır. Üst açıyla çekilmiş bir plan, karakterin içsel kırılmasını ve çaresizliğini görsel düzlemde açığa çıkarırken; geniş alan derinliği ve boşlukla çevrelenmiş bir kadraj, karakterin yalnızlığına dair metaforik bir atmosfer üretir. Mercado; bu çözümlemesinde izleyiciye yalnızca neyi gördüğünü değil, neden böyle gördüğünü de açıklayarak sinemasal görselliği bir düşünme biçimi olarak tanımlar (s. 12-15).

Kitapta sinemanın görsel dilinin nasıl öğrenileceği ve geliştirileceği üzerine tartışma yürütülür. Mercado; sinema eğitiminin yalnızca teknik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda estetik bilinç kazandırmayı hedeflemesi gerektiğini savunur. Bu bağlamda kitap hem teorik kavramları hem de teknik kavramları bir arada sunarak okuyucunun bu bilinç düzeyine ulaşmasını kolaylaştırır. Görsel tercihler, karakter gelişimi ve dramatik yapı arasındaki ilişkiler ortaya konur. Görsel anlatı araçlarının doğru ve bilinçli bir biçimde kullanılmasının, kompozisyonun ve dolayısıyla sinema eserinin bütünlüğünü sağladığı vurgulanır.

Kitapta ele alınan plan türleri de detaylı bir şekilde incelenmektedir. Örneğin; çok yakın plan, baş planı, göğüs planı ve bel planı gibi planlar yüz ifadelerinin analizine olanak sağlarken; diz planı, boy planı ve genel planlar karakterin mekânla kurduğu ilişkiyi belirginleştirir. Öznel planlar izleyiciye karakterin bakış açısından dünyayı göstererek özdeşleşme yaratırken; omuz üstü planlar, diyalog sahnelerinde karşılıklı ilişkiyi göstermekle birlikte güç dengeleri hakkında da ipuçları verir. Mercado; bu plan türlerinin yalnızca birer görsel teknik olmadığını, aynı zamanda anlatıdaki gerilimleri, ilişkileri ve sahnenin duygusunu yapılandıran unsurlar olduğunu belirtir. Bu nedenle her plan seçiminin, hikâyenin hem estetik hem de anlatı yapısıyla tutarlı olması gerektiği savunulur. *Sinemacının Gözü*, görsel kompozisyonun estetik yönünün yanı sıra fonksiyonel boyutunu da ortaya koyar. Kompozisyon, yalnızca güzel görüntüler yaratmak için değil, anlatının duygusal yoğunluğunu izleyiciye aktarmak için kullanılabilecek bir araçtır. Örneğin; çerçevenin bir tarafında karakteri sıkıştırmak, onun psikolojik baskı altında olduğunu göstermek için kullanılabilir. Kadrajın dengeli ya da dengesiz oluşu, anlatıdaki huzur ya da gerilimi yansıtabilir. Aynı şekilde çerçevede nesnelerin konumu, karakterlerin o nesnelerle olan ilişkisini, o anki ruh hâllerini ya da gelecekteki çatışmaların ipuçlarını taşıyabilir. Mercado; bu noktada sinemacının gözüyle bakmanın, yalnızca görüntü yakalamak değil, görüntüyle anlatmak anlamına geldiğini hatırlatır.

Kitabın özgün bölümlerinden biri de imge sistemi bölümüdür. Mercado; bazı sahnelerin sadece yalın anlatıya hizmet etmekle kalmayıp, izleyicide bilinçaltı etkiler oluşturarak filmde farklı anlam katmanları da yarattığını ifade eder. Görsel strateji, simetrik ya da asimetrik yapılar, hareketli ya da durağan kamera kullanımı gibi tercihler, izleyicinin duygusal durumunu bilinçli ya da bilinçsiz biçimde etkileyebilir. Bu nedenle her görsel tercih, yalnızca anlatı açısından değil, izleyici deneyimi açısından da değerlendirilmelidir. Mercado'nun yaklaşımı yalnızca sahne bazında değil, tüm film boyunca tutarlı bir görsel anlatı kurgulamanın önemine de işaret eder. Her sahne, anlatının bütünü içinde bir işlev üstlenmelidir ve bu işlev, yalnızca senaryoya değil, görsel tercihlerin sürekliliğine de bağlıdır. Görsel motiflerin tekrar kullanımı, renk paletindeki istikrar, kamera hareketlerinin karakter gelişimiyle uyumu gibi unsurlar, filmin tutarlı bir görsel kimliğe kavuşmasına ve filmin imge sisteminin seyirci tarafından daha kolay bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olur. Kamera hareketleri, kurgu ritmi ve plan süreleri gibi öğelerin yalnızca teknik değil, anlatısal araçlar olduğunu dile getiren Mercado; zamanın, anlatının hissedilme biçimini doğrudan etkilediğini ileri sürer. Örneğin, çerçevede çok fazla detayın bulunduğu genel planların süresi seyircinin bütün

detayları görebilmesi için uzun tutulurken yakın planların süresi daha kısadır. Bu bağlamda Mercado, zaman duygusunun sinemada yalnızca kurguya değil, çerçeve içi hareketlere ve kamera tercihlerine de bağlı olduğunu vurgular.

Sinemacının Gözü aynı zamanda anlatının mekânla ilişkisini de detaylı biçimde ele alır. Mekân, yalnızca sahne dekoru değildir; karakterlerin iç dünyalarını, ilişkilerini ve çatışmalarını yansıtan bir ayna görevi görür. Mercado, sinema sanatında mekânın aktif bir anlatı unsuru olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Örneğin; imge sistemi başarılı bir şekilde kurulmuş bir filmde, karakterin dar bir koridorda yürütülmesi onun içsel baskılarını görsel biçimde açığa çıkarırken, boş bir arazide yalnız bırakılması dış dünyayla bağının koptuğunu simgeler. Mekân, burada bir metafor olarak işlev kazanır ve bu metaforun gücü, yönetmenin çerçeve içindeki tercihleriyle doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla her mekân seçimi, anlatının dramatik yapısıyla uyumlu olmalı; rastlantısal değil, bilinçli bir tercihin ürünü olmalıdır. Mercado, çerçeve dışını da anlatının bir parçası olarak değerlendirir. Kamera neyi gösterdiği kadar, neyi göstermediğiyle de anlatı kurar. Çerçeve dışı alanın potansiyeli, sinema dilinde sıklıkla ihmal edilen ancak oldukça etkili bir araç olarak öne çıkar. Örneğin; bir karakterin kadrajın dışından gelen sese verdiği tepki, çerçevenin dışındaki dünyayı seyircinin zihninde var eder. Görsel olmayan bu anlatı biçimi, seyircinin hayal gücünü devreye sokarak anlatının etkinliğini artırır ve seyirciyi edilgen kılar.

Mercado; "Teknik Düşünceler" başlığı altında ışık, renk kullanımı ve alan derinliği konularına da geniş bir yer ayırır. Görsel kompozisyonun temel bileşenlerinden biri olan ışık, anlatının atmosferini belirleme gücüne sahiptir. Yumuşak ışıklar, sıcak ve içten bir duyguyu aktarmaya yararken; sert ışıklar, karakterlerin iç çatışmalarını ve ortamın tehditkâr yapısını aktarır. Renk ise yalnızca estetik bir unsur değil, anlatsal bir araçtır. Mercado, her sahnede kullanılan renklerin duygusal alt metinle nasıl ilişkili olduğunu örneklerle açıklar. Örneğin; kırmızı rengin bir sahnede şehveti, başka bir sahnede ise tehlikeyi ya da öfkeyi çağrıştırabileceğini gösterir. Bu bağlamda renklerin anlamları, bağlama göre değişir ve sinemacının bu çok anlamlılığı yönetmesi gerekir. Mercado'ya göre, alan derinliğini kullanarak çerçeveye birden çok anlatı düzlemi yerleştirmek de mümkündür. Ön plan, orta plan ve arka plan unsurları, doğru kurgu ve yerleşimle eş zamanlı olarak farklı anlatı katmanlarını ortaya koyabilir. Bir karakter ön planda iken başka bir karakterin arka planda bulanık olarak yer alması, izleyicinin bilinçaltında yeni bir anlam katmanı oluşturur. Tam tersine arka plandaki bir unsurun

net olması, seyircinin gözünü oraya yönlendirerek dramatik bir olayın sinyalini de verebilir. Bu bağlamda alan derinliği, yalnızca estetik amaçlı değildir. Anlatı içindeki gerilimi yapılandırmak için kullanılan stratejik bir araç olarak da düşünülmelidir. Mercado; teknik bilgileri ışık, renk kullanımı ve alan derinliği konuları ile sınırlı bırakmaz. Objektif türleri ve sensör formatlarına da "Teknik Düşünceler" başlığı altında yer verir. Yazar; geniş açılı objektiflerin karakteri çevreleyen mekânı vurgulamakta, tele objektiflerin ise arka planı sıkıştırarak yalnızlık veya baskı hissini pekiştirmekte nasıl kullanılabileceğini örneklerle anlatır. Benzer biçimde, görüntü oranlarının anlatının duygusal tonunu belirlemedeki ve çerçeveyi doğru konumlandırmadaki rolünü tartışır. Bu teknik bilgiler, okuyucunun kamera donanımını yalnızca bir araç olarak değil, anlatı kurucu bir unsur olarak görmesini sağlar. Mercado'nun bu bölümlerdeki yaklaşımı, teorik bilgi ile teknik bilgi arasındaki uyumun korunarak, görsel anlatımın her aşamasının bilinçli tercihlere dayanması gerektiğini vurgular. Mercado; teknik konuları, karmaşık bir terminolojiyle değil, sade ama yerinde kavramsal açıklamalarla aktarır. Görsel örneklerin dengeli biçimde sunulduğu kitabın teknik düzeyi yüksek olsa da metin hiçbir zaman ağırlaşmaz; aksine, okuyucunun ilgisini canlı tutacak bir anlatı ritmine sahiptir.

Mercado, *Sinemacının Gözü*'nde sıklıkla görsel analiz yöntemine başvurur. Çeşitli filmlerden seçilen çerçeveler hem estetik hem de teknik açıdan incelenir. Mercado, bu analizlerinde bir sinemacının çerçeveye baktığında neler görmesi gerektiğini ayrıntılı olarak açıklar ve yol gösterir. Yazarın sinema tarihinde iz bırakan ve geniş bir izleyici kitlesinin aşına olduğu filmleri analiz etmesi, kitabın sadeliğine ve anlaşılabilirliğine katkıda bulunmaktadır. Kitapta sinema tarihine de çeşitli göndermeler yapılır. Alfred Hitchcock'un gerilim yaratmadaki ustalığı, Stanley Kubrick'in tanıtım planlarındaki çerçeve tercihleri, Orson Welles'in plan-sekanslar ile kurduğu görsel yoğunluk gibi örnekler, sinemanın büyük ustalarının görsel düşünce biçimlerinin çözümlenmesini sağlar. Bu ustaların yapıtlarını yalnızca uyandırdıkları hayranlıkla değil, aynı zamanda öğrenilmesi ve yorumlanması gereken yönleri ile ele alır.

Mercado, görsel analizlerinde anlatı yapısının izleyiciyle kurduğu duygusal bağ üzerine de değerlendirmeler yapar. Mercado'ya göre, iyi bir film yalnızca olayların anlatıldığı bir yapı değildir; seyircinin duygusal katılımını sağlayan, onunla duygusal bağ kuran bir deneyimdir. Bu bağ çoğu zaman görüntüyle kurulur. Karakterin yalnızlığı, çaresizliği, gücü ya da zaafı çoğu kez diyaloglarla değil; kamera yerleşimi, ışık kullanımı

ve kadraj tercihleriyle aktarılır. Seyircinin karakterle empati kurabilmesi büyük ölçüde bu görsel tercihlerle sağlanır. Bu nedenle sinemacının görevi, yalnızca bir hikâyeyi aktarmak değil; izleyicinin bu hikâyeye duygusal olarak bağlanmasını sağlamaktır. Mercado'nun önerdiği bu bütünlüklü yaklaşım, sinemacının yalnızca teknik becerilere değil, aynı zamanda estetik bilince ve anlatısal farkındalığa da sahip olmasını zorunlu kılar. Kamera hareketinin, ışığın, sesin, mekânın ve karakterin birlikte anlam ürettiği sinemasal yapının inşasında her bir detayın rolü vardır. Bu da yönetmeni bir orkestra şefi gibi düşünmeye iter; her bir enstrümanın doğru zamanda ve uyum içinde kullanılması gerekir. Fakat unutulmamalıdır ki iyi bir ezgi için yıkılmayacak kural yoktur. Mercado, kitabın her bölümünde yer verdiği "Kuralları Yıkma" başlığı altında kuralları yıkan başarılı bir örneği okuyucuyla paylaşır. Mercado'ya göre kurallar, yalnızca görsel dili öğrenmek için bir başlangıç noktasıdır. Asıl yaratıcılık, bu kuralların ne zaman ve nasıl esnetileceğini ya da tamamen yıkılacağını bilmekte yatar. İlgili bölümlerde, "üçte bir kuralı"nın görsel düzen üzerindeki etkisi ele alınmakta; bu kurala uyulmaması durumunda ortaya çıkabilecek estetik ve psikolojik sonuçlar, örnekler aracılığıyla detaylı biçimde incelenmektedir. Simetriye dayalı kadrajlar, klasik denge ilkeleri ve kamera ekseni kuralları gibi görsel anlatımın temel ilkeleri, gerektiğinde bilinçli biçimde ihlal edilerek özgün bir sinema dili geliştirilebilir. Ancak bu ihlalin etkili olabilmesi için sinemacının teknik temele hâkim olması ve anlamlı bir sebebe sahip olması şarttır. Mercado'nun bu bölümlerde geliştirdiği yaklaşım, özgünlüğün rastlantısallıkla değil, kavranmış ve özümsemiş bilgiyle mümkün olduğunu savunur.

Sonuç olarak; Gustavo Mercado'nun *Sinemacının Gözü* adlı yapıtı, sinema sanatı üzerine düşünmek, üretmek ve bu dili yeniden kurmak isteyen herkes için eşsiz bir kaynak niteliği taşır. Sinemanın teknik inceliklerinden estetik boyutlarına, dramatik yapıdan temsile kadar birçok düzlemde düşünmeyi teşvik eden bu eser, günümüz sinema yazını içinde sağlam bir yere sahiptir. Mercado'nun özenli, açık ve uygulamaya dönük yaklaşımı, bu kitabı çağdaş sinemacıların vazgeçilmez başvuru kaynaklarından biri hâline getirir. Kamera bir gözden fazlasıdır; o bir bilinçtir ve bu bilinç, görmek ile anlatmak arasındaki sınırı kaldırır. Mercado'nun dediği gibi, "Ne kadar önemsiz gözükürse gözüksün her plan önemlidir." (s. 21).